

Поради для вчителів, які викладають в інклюзивному класі

Сформуйте правильне ставлення до інклюзивного учня. І почніть з себе.

Ви вже чули про цього учня до того, як він з'явився у вашому класі. Його називають складним учнем. Ви не знаєте, як правильно себе поводити, як адаптувати учня у класі, і навіть не уявляєте, як саме інші школярі сприймуть когось, хто не зовсім такий, як вони. Пропоную переглянути поради, які розраховані для вчителів, які працюють з дітьми у яких діагностовано затримку психічного розвитку, розумового розвитку, тощо.

1. Не знецінюйте дитину

Коли учень з інвалідністю прийде у ваш клас, разом з ним передадуть велику кількість інформації про нього. Як правило, описується те, що учень не може зробити, або робить погано. Ви прочитали та сфокусувались на цьому.

Але в описі можна знайти навички якими володіє учень. Таким чином, ви можете побачити дитину, яка щось може, щось любить і щось у неї прекрасно виходить! Це зовсім інша історія про того самого учня. І цю історію ви можете розказати іншим дітям. Така інформація дає можливість у повній мірі підготуватися до продуктивного освітнього процесу. А що ви розкажете про своїх учнів з обмеженими можливостями?

Спробуйте: створіть позитивний профіль учня, де розкажете про сильні його сторони, симпатії, антипатії, поведінку, успішність, соціальні навички, проблеми та іншу інформацію. По можливості ще раз поговоріть з батьками дитини, проведіть опитування, поступово занотовуйте інформацію про кращі прояви, бо, може, вони знадобляться колегам у майбутньому.

2. Уникайте упередженості

Наші переконання, що стосуються конкретного учня, залежать від взаємодії з ним, прочитання його особової справи та розповідей про нього від вчителів. Ви отримали нову інформацію, проаналізували її та вирішили для себе: «... буде не завжди спокійним учнем, і нічому його навчити не вдасться». Ви йдете на урок і вірите у це.

Спробуйте: уникайте упередженості. Говоріть про кращі сторони учня. Слова допомагають змінити думку про дитину, що, у свою чергу, змінює наші дії. Починаєш мислити інакше: *«Чудово, енергійний, як спробувати направити енергію на користь йому та класу? Що я маю зробити для того, аби учень став більш успішним?»*. Далі продумайте, як ви почнете розмову з

учнем, дізнайтесь, як йому зручно працювати? Він хоче навчатися сидячи за партою, стоячи, чи взагалі на підлозі?

Аналізуйте всю отриману інформацію та намагайтесь розробляти такі уроки, де буде присутній зручний формат роботи для особливої дитини та всього класу. Наприклад, час від часу займайтесь усі, сидячи на підлозі колом посеред класу.

3. Шукайте, до чого найбільш здібна дитина

У кожній людині поєднуються різні типи інтелекту, вони взаємодіють, формуючи різнопланову особистість. Якийсь тип інтелекту з 9 розвинений більше за інший, це проявляється у здібностях. Ваша завдання як педагога знайти, до чого здібні ваші особливі учні. Це допоможе знайти та використовувати їх сильні сторони. Наприклад, учень з музичним інтелектом буде успішним, коли він зможе співати, писати музику чи грати на музичних інструментах. Діти з природним інтелектом можуть спостерігати, збирати та ідентифікувати інформацію. Тілесно-кінестетичний інтелект може значить, що ваш учень стане неперевершеним танцівником.

Спробуйте: визначте тип інтелекту вашого учня самостійно, покладаючись на дані, які про нього маєте, чи попросіть у шкільного психолога провести відповідний тест. Розробіть декілька завдань для роботи учня, створюючи дошки, як для гри в Хрестики-нулики. На початковому етапі співпраці пропишіть на дошках у всіх клітинках різні типи завдань (відповідно до можливостей і здібностей учня), аби дитина могла обрати те, що більше подобається і що вона точно зможе виконати.

4. Підбирайте слова, якими називаєте своїх учнів

Слова, які ви використовуєте, говорячи про школярів, узагальнюють вашу думку про них та про їх потенціал. Не акцентуйте увагу на захворюванні, зосередьтесь на талантах.

Спробуйте: ламайте кригу. Якщо ви тільки починаєте працювати з класом, попросіть дітей створити колажі чи малюнки, які б їх описували. Так ви більше про них дізнаєтесь. Ви подивитесь на учнів з нової точки зору, не залежно від наявності у них захворювання. Говоріть з дітьми на одному рівні, а не як з малюками. Це покаже вашу повагу до учня, в очах же однолітків він також буде рівним.

Не забувайте, що: всі учні рівні між собою;

- кожен має однаковий доступ до навчання;
- у всіх учнів мають бути рівні можливості для розвитку;
- інклюзивна освіта передбачає планування та проведення ефективного освітнього процесу для всіх;
- програма та процес навчання мають враховувати потреби всіх учнів.

Пам'ятайте, що вчитель має бути достатньо гнучким, здатним долати перешкоди та шукати виходи з будь-яких складних ситуацій, пов'язаних з учнем; він поважає індивідуальні відмінності кожного та готовий співпрацювати з іншими вчителями для досягнення результатів. Станьте прикладом для колег та школярів у позиції та прагненні дати достойну освіту дитині з особливими потребами. Інклюзивна освіта передбачає, що безліч зусиль має докладати школа та сім'я. На вчителя покладена величезна відповідальність, але результат того вартий, адже в особливих учнів з'явиться можливість адаптуватися та жити повноцінним життям у суспільстві. Успіх роботи у класі починається з ваших власних переконань і ставлення до дітей, через ваше спілкування з ними та про них.

Дієві поради, що стосуються самоорганізації та переорієнтації вчителя, який працює в інклюзивному класі.

Інклюзивній освіті в Україні бути. Перша реакція у такому випадку у багатьох вчителів була однаковою – катастрофа! Більшість просто не готова до такого повороту.

І ці побоювання не безпідставні. І на питання досить непросто знайти відповіді. Легко говорити про диференціацію освіти, але як змусити запрацювати систему у реальному класі? Пропонуємо декілька порад, що стосуються роботи над собою та з учнями.

1. Почніть з себе, змінюйтесь поступово

Для заклопотаних вчителів думки про прийняття абсолютно нового способу навчання дуже тривожні. Але все не так страшно, якщо почати з однієї невеликої зміни за один раз.

Наприклад, ви звикли користуватися білою крейдою чи чорним маркером для записів на дошці. А наступного разу візьміть інші кольори, використовуйте це правило і у підготовці роздаткового матеріалу. Колір, шрифт, його розміри, ілюстрації — все це важливо.

2. Займайтесь самоосвітою

Ні, це не завелика вимога до вчителя. Коли є можливість, відвідуйте профільні конференції, слухайте вебінари, вивчайте матеріали, які допоможуть налагодити стосунки з особливими дітьми та організувати навчальний процес на гідному рівні. Сплануйте свій час належним чином для цього.

3. Створіть окрему теку для ідей

У процесі підвищення кваліфікації, пошуку нових освітніх шляхів, збирайте ідеї, ресурси, методи, які зможете використати на уроці. Це не марна праця, рано чи пізно ви звернетесь до результатів цього надбання.

4. Доповніть свій навчальний план

Переконайтесь, що ваш навчальний план має не однобічний характер, а враховує методики, техніки, прийнятні для ефективного навчання усього класу, незалежно від особливостей розвитку.

5. Працюйте спільно з колегами, керівництвом

Лише разом можна змінити шкільну культуру. Ініціативи з налагодження роботи інклюзивних класів мають підтримуватися керівництвом школи. У такому разі знайдеться потрібне фінансування, реалізовуватимуться проекти, і загалом, буде більш комфортно працювати.

6. Дотримуйтесь певних правил від початку до кінця року

І мова не про дисципліну в класі. Працюючи з особливими дітьми, використовуйте озвучені раніше правила, адже передбачуваний клас для них – безпечний прихисток, картина, що вписується в їх уявлення про життя, місце, де вони знають, як поводитись, та що може спричинити порушення. Зрештою, це стане вашим стилем викладання.

7. Пробуйте різноманітні варіанти подачі інформації, в тому числі й презентації в PowerPoint

Це урізноманітнить навчальний процес.

8. Пропонуйте проектну роботу

Це прекрасний спосіб дати можливість учням проявити себе, пишатися новими знаннями та шансом втілити їх у життя. Залиште місце для творчості у кожному проекті, не треба давати всім однакове завдання. Врахуйте особливості та можливості кожної дитини, щоб зрештою розкрити сильні сторони школяра. Додатковий бонус – вам не потрібно буде аналізувати однаково виконаний проект, адже у кожного буде своя родзинка.

9. Впроваджуйте практику партнерства та практикуйте роботу у групах

Це варто зробити, аби діти контактували, допомагали один одному. Подібна взаємодія руйнує безліч непотрібних стереотипів. Спробуйте часто міняти групи, щоб була змога попрацювати з більшою кількістю дітей, а не з 3-4 найактивнішими учнями.

11. Навчіться використовувати сильні сторони учнів

Кожен вчитель усвідомлює, що не всі школярі навчаються однаково. Тому використовуйте різні способи подачі інформації, різноманітні рівні складності перевірочних завдань, щоб всі учні могли проявити себе та якнайкраще зрозуміти матеріал.

11. Враховуйте можливості кожного, готуючи домашнє завдання

Здається, що ви все зробили правильно, а учень не виконав домашнє завдання? Не думайте, що це через лінь, можливо, робота недостатньо адаптована для такої дитини. Перегляньте свій алгоритм підготовки, можливо, інколи доцільно відмовитись від «домашки», або зробити її спільною для декількох предметів.

Не бійтесь змін. Інклюзивна освіта – це виклик, але з ним ви неодмінно впораєтесь, доклавши трохи зусиль.

Методи для покращення роботи в інклюзивному класі

1. Командна робота — на всіх рівнях

Адаптація в класі дитини з особливими освітніми потребами — турбота не лише вчителя. Розробкою індивідуального освітнього маршруту займатиметься **ціла команда**: соціальний працівник, шкільний психолог, асистенти вчителя та дитини, реабілітолог, дефектолог. Але серед найважливіших її учасників — батьки такого учня. Утім, працювати важливо ще й з татами та мамами однокласників.

До приходу дитини потрібно підготувати клас — і це не лише про обладнання приміщення. Йдеться про психологічний комфорт, атмосферу приязні. Починати роботу найкраще з родин. Для батьків варто проводити перегляд фільмів про інклюзивне навчання або про такі самі особливості здоров'я, які є в нового учня.

Спільною має бути й робота всіх дітей у класі. Бо що таке, власне, інклюзія? Типова помилка — вважати, що це просто навчання дітей з особливими освітніми потребами у загальноосвітніх школах. Таке навчання зветься інтеграцією. А ось **інклюзія** — підхід, за якого **кожен учень має**

стати важливим для команди, незалежно від його особливостей. Хтось виразно читає, а хтось б'є по м'ячу краще за всіх. Той, хто гарно читає, може всім почитати. А той, хто гарно володіє м'ячем, може навчити решту дітей. За такої установки учні починають підтримувати та вчитися одне в одного.

2. Привчати учнів, що різноманіття — це норма

Діагнози, зазвичай, очевидні для дітей. За статистикою, чверть дітей у розвинених країнах мають значні порушення здоров'я, а 60% — виражені індивідуальні особливості (зайва вага, нюанси зовнішності тощо). Якщо учні не розуміють особливостей однокласника, у якого ЗПР чи аутизм, це викликає ще більше запитань, тривоги та відчуження. Тож вчитель має все чесно й доступно для їхнього розуміння пояснити ще до появи дитини з ООП (особливими освітніми потребами).

Варто запропонувати учням таку гру: відчувати, як почувається однокласник.

Це значно знижує критичне ставлення до зовнішніх особливостей як до чогось дивакуватого. Усі діти мають навчатися разом, незалежно від відмінностей, що існують між ними.

3. Спиратися на сильні сторони

Зараз говоримо про єдину освіту для всіх дітей, а не окремо про спеціальне та загальне навчання. Давній радянський підхід допомогу дитині з ООП подавав як корекцію відхилень, втручання та реабілітацію. Такий учень сприймався як пацієнт лікарні — через призму хвороби. Першокласники «з нормою» мусили говорити, читати, рахувати та мати інші навички. Якщо ж дитина мала особливості, акцент робили на тому, як компенсувати вади, а не на розвитку сильних сторін.

Країни, де взагалі немає корекційних шкіл (Норвегія, Фінляндія), а головна установка: **прогрес швидше буде в тому, що школяр робить добре, ніж у тому, що не вдається.**

Змінилася парадигма сучасного учня. Засвоїти знання — більше не головна мета, важливіше користуватися ними та створювати щось нове. Ерудиція нині вже не так потрібна для роботи, значно важливіша креативність. **Жодне захворювання не віднімає в людини творчих здібностей**, кожен може згенерувати нову ідею. Тож є те, що варто створювати разом усім учням, а спиратися краще на сильні сторони кожного з них. Що вміє дитина з ООП? Що їй добре вдається?

Навіть на рівні мови акцент краще робити не на тому, чого немає, чи неспроможності, а на тому, що є: наприклад, замість «не може ходити» казати «користується візком».

4. Робити комунікативні паспорти

Від імені дитини прописуємо всі її інтереси, здібності, хобі, що не подобається, як зручно комунікувати. Ця ідея пішла з польських шкіл.

Починається паспорт вітанням: «Я — Боря, мені 7 років, всім привіт». Там можуть бути такі розділи: загальна інформація про учня, «Як я спілкуюсь», «Самообслуговування», «Мобільність», «Мої інтереси», «Важливо» (як допомогти під час приступів, які обов'язкові режимні моменти — наприклад, необхідність приймати інсулін у разі діабету I типу).

Варто прикрасити паспорт малюнками, піктограмами, фото.

Коли вчителі заповнюють такий паспорт, вони починають орієнтуватися на досягнення дитини, краще відчувати її індивідуальність. Добре до збору даних та оформлення долучити всіх фахівців, що працюють з дитиною, а також батьків.

5. Практикувати скаффолдинг

Скаффолдинг — створення умов для підвищення успішності кожного учня. Для цього дитина має вчитися у «зоні найближчого розвитку», тобто робити те, що їй цікаво, але поки що неможливо опанувати без підтримки. Ніщо так не поліпшує мотивацію, як можливість впоратися із завданням і досягти успіху.

Скаффолдинг — це процес, який дає можливість дитині (у тому числі новачку) розв'язати проблему, виконати завдання або досягти цілей, які знаходяться за межами її індивідуальних зусиль чи можливостей. Як допомогти? Сказати «Молодець, тобі все вдасться»? Але ж дитина розуміє, що її спроби поки що далекі від результату. Цього мало. Фахівці знають чимало **видів підтримки**.

Вербальна — може бути не лише прямою (заохочення), а й непрямою, не адресною: «Увесь клас скоро впорається», «Це не так складно, як здається».

Підказки через міміку, жести, вказівки, рухи тіла — велика сила. Якщо вчитель побоюється чи ніяковіє під час занять з дитиною з ООП, вона дуже швидко «зчитує» це завдяки мові тіла. Тоді робота значно ускладнюється.

Фізична підтримка — скажімо, можна писати, малювати чи конструювати щось з учнем разом «рука в руці».

Моделювання — демонстрація виконання завдання.

Візуальний стимул — картинки, піктограми, символи, письмова мова.

Маніпуляція символами — розташування об'єктів у певному порядку.

А от чого не можна робити в жодному разі, так це виконувати завдання замість учня!!!

6. Продумувати різнорівневі завдання

Заварити разом чай та випити зі смаколиками — усім дітям приємно. Після цього одним учням до снаги вивчати розчинність речовин (на прикладі цукру в чаї) мовою хімії. А дитина з інтелектуальними порушеннями, для якої абстрактні поняття поки що не доступні, зможе дізнатися більше про приготування чаю.

Коли всі аналізують певні поняття та створюють таблиці, дитині з ООП можна доручити замальовувати отриманий досвід. **Експерти радять орієнтуватися не лише на такого учня, а на потреби всього класу.** Різнорівневі завдання дають учневі вибір. Також, за потреби, важливо дати варіанти подання матеріалу (словесно, візуально, піктограмами).

7. Креативити і візуалізувати

Творчий підхід під час розробки уроку — найголовніший ресурс учителя. **Діти здатні вчитися незалежно від рівня їхнього розвитку.** Раніше відсутність мови чи нездатність до загальноприйнятого спілкування (як за аутизму) були підставою для визнання дитини ненавчуваною. А нині такий учень може лякати вчителя: як же подавати йому матеріал.

Утім, діти із синдромом Дауна, маючи звичайний інтелект, у 6–7 років можуть не розмовляти, адже їм важко: у них специфічна анатомія органів мовлення та неправильно працюють артикуляційні м'язи. А в разі розладів аутистичного спектра діти шукають нові способи комунікації.

Для немовленнєвих дітей зображення — це вже не просто наочність, а спосіб побудувати діалог. За аутизму, навіть якщо дитина розмовляє, для неї важлива опора на зорове сприйняття, бо так інформація сприймається значно краще. Тож у приміщенні школи навіть роблять вивіски з малюнками, які пояснюють призначення кімнат: клас, туалет, їдальня, бібліотека тощо.

Візуалізація може бути інакшою: нині в Україні почали видавати книжки, де поруч з чудовими ілюстраціями — рядки піктограм, які заміняють текст. Їх майже 10 тисяч, як у китайській мові.

Образи допомагають дітям з різними діагнозами. Давно відомо, наскільки важливі наочно-зорові форми пізнання для дітей з вадами слуху. У випадку інтелектуальних порушень візуалізація допомагає генералізувати поняття у процесі конкретно-наочного мислення (наприклад, завдання співвідносити зображення та предмет).

А як же решта школярів? **Візуалізація — це те, що нині «показано» майже всім.**

Отже, які б методи не використовував вчитель, важливо донести: **людину не можна вимірювати лише через дефіцит чогось.** Та навіть здібності і

досягнення — хоч це і важливий вклад у життя класу, але й ними не можна виміряти цінність людини.

Бо інклюзія — це коли важливий кожен.